XII. ULUSLARARASI BALKAN TARİHİ KONGRESİ

XII. ULUSLARARASI BALKAN TARİHİ KONGRESİ

XIITH INTERNATIONAL BALKAN HISTORY CONGRESS

01- 02 Aralık December 2018
SAMSUN/TURKEY

Bu kitap, ATAKUM BELEDİYESİ tarafından bastırılmıştır.

XII. BALKAN TARİHİ KONGRESİ

“Bitişinin 100. Yılında I. Dünya Savaşı, Balkanlar ve Türkiye”

SAMSUN MÜBADELE ve BALKAN TÜRK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ KÜLTÜR YAYINLARI SERİSİ:14

XII. ULUSLARARASI MÜBADELE ve BALKAN TÜRK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI KONGRESİ BİLDİRİLERİ
SAMSUN/TÜRKİYE
01 - 02 ARALIK 2018

12 TH INTERNATIONAL POPULATION EXCHANGE AND BALKAN TURKISH CULTURE INVESTIGATION CONGRESS PROCEEDINGS
SAMSUN/TURKEY
01 - 02 DECEMBER 2018

ISBN : 978-605-69846-0-0
Editör : Prof. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU
Tasarım : Mehmet KÖSEOĞLU
I. BASKI
250 Adet / Kasım - 2019

Bu kongre kitabının yayımı,
ATAKUM BELEDİYESİ
tarafından finanse edilmiştir.

Baskı - Cilt
EROL OFSET
Matbaacılık Yayıncılık Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.
Pazar Mah. Necati Efendi sok. No.43/A İlk adım / SAMSUN
Tel. +90 362 431 98 96 – 432 38 18 Fax: +90 362 432 41 17
Sertifika No: 18593

Her hakkı mahfuzdur. Bu kitabın hiçbir bölümü, metin kısmı, belgeler, resimler, fotoğraflar; yazarların yazılı izni olmaksızın mekanik ya da elektronik veya başka herhangi bir yöntemle, hiçbir şekil ve biçimde iktibas edilemez, yeniden satış amacıyla fotokopi de dâhil olmak üzere hiçbir sistemle çoğaltılamaz. Dergi, gazete veya radyo - TV'lerce yapılacak kaynak gösterilmesi şartıyla bu hükmün dışındadır.

İÇİNDEKİLER

Sunuş Editörden Notlar	Bünyamin KOCAOĞLU	
Perception Of Social Welfare And Psychological Well-Being In The Western Balkan Countries	Mariusz BARANOWSKI Piotr JABKOWSKI	17
Rusya Dış Siyasetinde Balkanlar	Roza ABDYKULOVA	35
19. Yüzyıl Sonları 20. Yüzyıl Başlarında Selanik'in Hinterlandında Yer Alan Üsküp Sancağı'nda Ticaret	Özlem YILDIZ	43
Ottomanism, Pan-Islamism, Turkish Nationalism And The Bosnian Muslims In The Eve Of The First World War	Slobodan ILIC	69
Osmanlı Hariciyesinde Siyasî Bir Hırsızlık: Sofya Sefareti'nden Çalınan Evraklar	Ahmet YADİ	75
Birinci Dünya Harbi Öncesinden Büyük Zafere Uzanan Süreçte Çorlu'da Çetecilik Faaliyetleri	Ali Emre İŞLEK	87
Albania After The First World War Efforts To Regain The Independence	Armend MEHMETİ	105
Ulus Devlet Mantığında Milli Kimliklerin İnşa Sürecinde Kosova'da Türk Kimliğinin Varlığı Ve Birinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Dönüşümünün Portresi Örnek Olay: Tan Gazetesi'ne Yansımalar	Esin MUZBEG	115
Batı Trakya'da Türklere Karşı Mülkiyet Ve İnsan Hakları İhlalleri (1923-...)	Fahri SAKAL	137
Makedonya Güncel Tarih Ders Kitaplarında I. Dünya Savaşı	Mehmet HACISALİHOĞLU	153
Youngturks And Political Impact In Albania During The First World War	Hasan BELLO	173

Türkiye-Yunanistan Nüfus Değişimi Sürecinde İskân Komisyonları Ve Mübadillerde Kimlik Ve Vatan Algısı Üzerine Bir Değerlendirme	İbrahim ERDAL	189
Birinci Dünya Savaşı Öncesi Ve Sonrasında Gagauzlar	Irina IUSIUMBELI Sergey MANASTIRLI	199
Türkiye'nin İngiltere, Almanya Ve Bulgaristan İlişkileri Üzerine Marschall Von Bieberstein'den Bernhard Von Bülow'a Bir Rapor	Mehmet BEŞİRLİ	215
Albanians In The American Newspapers	Memli KRASNIGI	231
1950-1951 Göç Sürecinde Bulgaristan Hükümeti Ve Türkler	Önder DUMAN	237
Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti Ve Romanya'nın Topraklarındaki Türk Ve Romen Tebaalara Yönelik Karşılıklı Politikaları	Zeki ÇEVİK Emirhan Y. PEHLİVAN	245
Balkan Savaşı'nın Cephe Gerisindeki Sonuçları: Mezalim Korkusu Ve Göç	Mesut ÇAPA	259
1912-1913 Ermenice Kaynaklarda Balkan Savaşları Sırasında Ermenilerin Askeri Faaliyetleri	Gaffar Çakmaklı MEHDİYEV	277
I.Dünya Savaşı'nın Sonucuları Paradigmi: Kafkas Türk Coğrafiyasın" Da Kondarma Ermeni Devleti'nin Kurulma Siyaseti	Galib SAYILOV	287
Birinci Dünya Savaşı Ve Avrupa Basınında Hintli Askerler (1914-1918)	H. Hilal ŞAHİN	293
Hürriyet Ve İtilaf Fırkası'nın Balkan Savaşlarına Bakışı	Hacer GÖL	305
Birinci Dünya Savaşında Şira Şehbenderliği	İbrahim A. ARISOY	327
Savaş Ve Evlilik: I. Dünya Savaşı Sonunda Çıkan İzdivaç Dergisi'ndeki Evlilik İlanları Üzerine Bir Değerlendirme	İlyas AK	337

Birinci Dünya Harbi'ne Dair Özel Bir Kaynak: Vâveylâ Gazetesi'nden Birinci Dünya Harbi'nde Balkanlara Bakış	Musa GÜMÜŞ	357
Seydibeşir Esir Kampında Neler Oldu?	Mustafa Fırat GÜL	373
Bolşevik İhtilali'ne Karşı Müttefik Devletlerin Aldığı Askeri Önlemler Ve Bu Önlemlerin Başta Bakû Olmak Üzere Bölge Üzerindeki Etkileri	Resul YAVUZ	385
Yunanistan'ın Birinci Dünya Savaşı'na Girişi Ve Sonuçları	Sabit DUMAN	411
I. Dünya Savaşı Sürecinde Bir Sosyal Güvenlik Kurumu Olarak Darüleytamlar: Konya Darüleytam Örneği	Habibe POLAT	*425*
Millî Mücadelede Bafra	Nuri YAZICI	*435*
Representations Of Byzantium In Cinema	G. MICHALOPOULOS	*451*
Türk Sinemasında I. Dünya Savaşı'nın İzdüşümleri	Derya Genç ACAR	*455*
Çanakkale Ve Yemen Cephesinin Türkülere Yansıması	Feyzan Göher VURAL Timur VURAL	477
I. Dünya Savaşı Sırasında Armoni Muzikaları	Timur VURAL	487

SAVAŞ VE EVLİLİK: I. DÜNYA SAVAŞI SONUNDA ÇIKAN İZDİVAÇ DERGİSİ'NDEKİ EVLİLİK İLANLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

İlyas AK*

Özet

1789 Fransız Devrimi'nden sonra Avrupa'da hızla yayılan "Özgürlük, eşitlik, kardeşlik, parlamento ve anayasa" gibi kavramlar, 1860'lardan sonra Paris ve Londra'da yaşayan Genç Osmanlılar tarafından da benimsenmiştir. Fransız ihtilalinin dünya siyasi tarihine soktuğu bu yeni kavramlar, Avrupa'da bir nevi sürgünde bulunan, Jön Türkler tarafından benimsenmiş, saraya karşı olan muhalefetlerini Fransız İhtilali düşünce sistemi paralelinde yapılandırmışlardır. Genç Osmanlıların saraya karşı yürüttükleri güçlü karşı duruş neticesinde, 24 Temmuz 1908'de gazetelerin başına konan iki satırlık bir devlet bildirisi ile Kanun-ı Esasi'nin padişah buyruğu ile yeniden yürürlüğe gireceği müjdelenmiştir. İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla beraber toplum; kadın ve aile yapısı, kadınların çalışma hayatına atılması, eşit eğitim hakkının savunulması gibi yeni kamusal roller üstlenmiştir. Osmanlı kadınına biçilen bu yeni kimliğin izini, basının yanı sıra taş baskı tekniğindeki kartpostallarda da sürmek mümkündür. Hatta kartpostallarda, Hürriyet Kahramanları, Osmanlı kadınının esaret zincirini kırarak özgürleştiriyor; "hürriyet perisi" olarak simgelenen kadınların ellerinde "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" ilkeleri simgeleşmiştir. Meşrutiyeti ilan ettirmeyi başaranlar; kadın, erkek ayırt etmeksizin herkese özgürlük vaat etmekteydi. Bu özgürlük ortamında Osmanlı aydını erkek ve kadınları gerek romanlarda gerekse de basında çıkan yazılarıyla; kadın hakları, eğitimi, çeyiz meselesi, görücü usulü gibi konuları gündeme getirmişlerdir. Basın dünyasındaki bu zenginleşme ve çeşitlenmeden faydalanan Osmanlı kadınları gerek kadın dergileri gerekse de düşünce dergi ve gazeteler sayesinde taleplerini ve düşüncelerini basın yoluyla seslerini duyurarak artık kamusal alanda ön plana çıkmaya başlamışlardır.

Bu çalışma, Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında (1918) yayımlanan İzdivaç Dergisi'ndeki genelde evlilik ilanlarını, özelde ise kadınların izdivaç taleplerini konu edinmektedir. İncelenen yirmi dört evlilik ilanından faydalanmak suretiyle Osmanlı aile yapısı, halkın ekonomik durumu, Osmanlı kadını ve erkeğinin karşı cinste aradığı en temel özellikler ve savaşın toplumu nasıl etkilediği gibi birçok konuya temas ederek, Osmanlı sosyal hayatıyla ilgili literatüre farklı bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İkinci Meşrutiyet, Birinci Dünya Savaşı, Kadın, Evlilik, Aile.

* Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

WAR AND MARRIAGE: A REVIEW ABOUTTHE MARRIAGE ADS IN THE *IZDIVAC* (MARRIAGE) MAGAZINE RELEASED AT THE END OF THE FIRST WORLD WAR

Abstract

The concepts like "*equality, brotherhood, parliament and constitution*", which spread in a rapid way after the French Revolution in 1789 in Europe, were also adopted by the Young Ottomans who were living in Paris and London after 1860s. These new concepts, which were brought to the world political history by the French Revolution, were adopted by the Young Turks, who were in a kind of exile in Europe, and who constructed their opposition movement against the Palace parallel to the thinking system of the French Revolution. As a result of the strong opposition implemented by Young Ottomans against the Palace, the good news was released in newspapers on July 24, 1908, as a two-line state declaration saying that the Ottoman Basic Law (i.e. *Kanun-ı Esasi*) was going to put into force again with the will of the Sultan.

Upon the proclamation of the Second Constitutional Monarchy, the society undertook new roles like the women and family structure, employment of women, and defending the right for equal education. It is possible to trace this new identity, which was associated with the Ottoman woman, in the postcards that were produced with the Lithography Technique as well as in the press. In postcards, Freedom Heroes freed the Ottoman woman by breaking the captivity chains, the principles of "*freedom, equality, brotherhood*" were placed in the banners in the hands of women who symbolized "*freedom fairies*". Those who succeeded in making the Sultan declare the Constitutional Monarchy promised freedom to everybody without differentiating between men and women. In this freedom medium, the Ottoman scholars, men and women, brought issues like women's rights, education, dowry, and prearranged marriage to the agenda in novels and in their articles released in the press. Ottoman women, who made use of this diversity and improvement in the press world, started to come to the forefront in the public sphere through conveying their demands and thoughts to the public through thought press and women magazines.

This study is focused on marriage ads in general and specifically on marriage demands of women released in the *Izdivac* (Marriage) Magazine that was released in the last years of the First World War (1918). The purpose is to examine the Ottoman family structure, the economic status of people in those times, the most basic features desired by Ottoman women and men in the opposite gender, and to investigate how the war affected the society by making use of the 24 marriage ads that were examined in the study, and to give a different perspective on the literature on the social life in Ottoman State.

Key Words: Second Constitution**,** The First World War, Women, Marriage, Family.

Giriş

Erkeğin karşıtı olarak var olan kadın, on dokuzuncu yüzyıla kadar erkek tahakkümü altında kendisine biçilen eş ve anne rolleriyle sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırma kadının mahrem bir nesne haline dönüştürmüştür. On dokuzuncu yüzyıldan sonra hak mücadelesine girişen kadınlar, anne ve eş rollerinin yanında yeni toplumsal kimlikler de almaya başlamıştır. Kadın ile erkek arasındaki fark yüzyıllarca devam edegelmiştir. Kadın ile erkek arasındaki ayrım, kadının yaratılışı; kız çocuk, eş ve anne olarak statüsü, erkek karşısındaki konumu, bireysel ve toplumsal hayattaki hak ve yükümlülükleri gibi açılardan bakıldığında, kadının tarihi süreçte birbirinden çok farklı anlama ve uygulamalara konu olması, toplumsal yapıyla olduğu kadar din ve öğretilerin bu alanda getirdikleriyle de yakından ilişkilidir[1].Tek tanrılı dinler, kadınların doğasına, konumuna ve rolüne ilişkin normlarını koyarken, içinde doğdukları ve karşılığında yasallaştırıp pekiştirdikleri ataerkil sınıflı toplumlarda var olan değerleri esas almışlardır. Tarihsel süreç içerisinde Eski Mezopotamya'da ortaya çıktığını gördüğümüz ataerkil sistem, hâkim sistem olarak yerini sağlamlaştırdıkça, erkeklerin kadınları, özellikle de kadın bedenini denetleme ve onların üreme ve cinsellik "hizmetleri"nden yararlanma haklarını adım adım kurumlaştırdığı görülür. Din, içinde yer aldığı farklı toplumlarda, o toplumun özelliklerine uyum sağlayarak ve karşılığında o özelliklerin bazılarını değiştirerek, farklı biçimde eklemlenir. Dolayısıyla, hangi din söz konusu olursa olsun hiçbir dinsel dogmanın başlangıçtaki saf halinde kalmadığını, daima toplumların maddi koşullarından kaynaklanan farklı özelliklerince değişime uğratıldığı söylenebilir[2].

İslam topluluklarında kadının hem aile yaşamında hem de hukuki, siyasi, sosyal ve ekonomik alanlardaki konumunu belirlemede bir taraftan dinî kurallar, diğer taraftan sosyal ve siyasi çevre, etnik yapı ve İslamiyet öncesinden gelen kültür mirası etkili olmuştur. Bu sebeple İslam Dünyası'nda kadının statüsü her yerde ve her dönemde aynı konumda olmamıştır. Hatta aynı bölge içerisinde yaşayan kadınlar arasında dahi şehirde veya kırsal kesimde bulunmalarına göre farklılıklar olmuştur. Ancak bu durum, İslam toplumlarındaki kadınların tamamıyla farklı kimlikleri temsil ettiği anlamına da gelmemelidir; kadınlar sosyal, hukuki ve ekonomik konum bakımından her dönemde belirli ortak çizgilere sahip olmuşlardır[3].

---

[1] Ömer Faruk Harman, "Kadın", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Bundan sonra TDVİA),* C. 24, Ankara 2001, s. 82.

[2] Fatmagül Berktay, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım,* Metis Yayınları, İstanbul 2012, s. 15-26.

[3] M. Akif Aydın, "İslâmda Kadın", *TDVİA,* C. 24, Ankara 2001, s. 86.

Tevrat'ta ilk kadın olan Havva'nın, Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığı geçer. Yahudilere göre fiziki olarak erkeğe bağımlı olarak ikincil şekilde yaratılan kadın, aynı şekilde erkeğe hizmet etmek için vardır. Yahudilikte değeri annelikte bulan kadın, erkeğin gölgesinde kaldığı görülür. Çünkü üreme ve çoğalma görevi sadece erkeğe verilmiştir. Bu nedenle kutsal bir görev olan evlilik içerisinde ve kutsal bir görev olan neslin çoğalmasında erkeğin mutlak otoritesi söz konusudur. Yahudiliğin devamı olarak gelen Hıristiyan inancında evlilik ve kadının cinselliği konusunda tam tersi bir durum söz konusudur. Yahudilikte, erken evlenme ve nesil yetiştirme dinî bir görevken, Hıristiyan inancında bırakın evliliğe teşvik etmeyi, olumsuz bir bakışın olduğu gözükür. Aksine bekârlık tavsiye edilir. Çünkü Kutsal Ruh'u sadece bekârların taşıyabileceği görüşü hâkimdir. Evliliğin Hıristiyanlar için dinî bir vecibe değil de bir izin gibi telakki edildiği görülür. Evliliğin bitirilmesi konusunda ise yetki Yahudilikte de olduğu gibi erkeğin tasarrufundadır[4].

Erkeğin ve dinî değerlerin kadın üzerindeki bu tahakkümleri hem aydınların kadını kamusal alanda ön plana çıkarma girişimleri hem de kadının kendisini savunmak adına çeşitli kadın hareketlerinin doğmasıyla değişim kaçınılmaz olmuştur. Değişmeye başlayan dünyada kadın hareketleri, on sekizinci yüzyılın sonlarından başlayarak on dokuzuncu yüzyıl süresince de devam etmiştir. Bu dönemler bireyin ön plana çıktığı, özgürlük arayışlarının güçlendiği, toplumun geleneksel yaşam biçiminden koparak, siyasal ve ekonomik dönüşümlerin yaşanmaya başlandığı bir süreçtir. Bu dönüşümler ilk olarak Batı'da başlamış zamanla da Doğu'ya ulaşmıştır[5].

Osmanlı bürokrasisi, Tanzimat ve Islahat Fermanlarında, Müslüm-gayrimüslim halkı birleştirerek yeni bir Osmanlı tebaası kimliği inşa etmeyi amaçlamıştır. Ayrıca bu fermanlar, Müslüman halka da çeşitli özgürlükler ve haklar getirmiştir. Kamusal alanda ön planda olmayan kadınlar, artık seslerinin duyulması için kıpırdamaya başlamıştır. Tanzimat döneminde, kanunen evlenme ve boşanmalara belli bir standart getirilmeye çalışılmış ve bu dönemde, Osmanlı aydınları kadın dergiciliğini[6] başlatarak, kadınların duygu ve düşüncelerini

---

[4] Musa Kaval, "İlahi Dinlerde Kadın'ın Kıymet Problemi", *Akademik Bakış Dergisi,* S. 55, 2016, s. 312-314.

[5] Songül Keçeci Kurt, "II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Kadın Dergilerinde Aile ve Evlilik Algısı", *Belleten,* C. LXXIX, S. 286, 2015, s. 1073.

[6] Kadın dergileri hakkında bk. Emel Aşa, *1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989; Zehra Toska vd., *İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası, 1869-1927,* Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları: 5, Metis, İstanbul 1993; Aynur Demirdirek, *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Hikâyesi,* İmge Kitabevi, Ankara 1993.

halka aktarılmasında basını bir araç olarak kullanmayı amaçlamıştır. Meşrutiyet'in yeniden ilanıyla beraber kadınlar, kadın hakları ve özgürlükleri bakımından daha özgür hale gelmişlerdir. Osmanlı kadınının değişimini, İkinci Meşrutiyet öncesi ve sonrasındaki konumu olarak ikiye ayrılırsa, değişimin açıkça gözlemlenebileceği kanaatindeyiz.

II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Kadının Konumu

Kuruluş dönemi Osmanlı tarihçisi Aşıkpaşazade, ailenin kıymetini "Bu âlemde maksut olan birkaç şeydir: Oğul evlendirmek, kız çıkarmak ve dünyadan ahirete iman ile gitmek" şeklinde belirtmektedir[7]. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde, kadınların yaşayışları eski Türk geleneklerine benziyorken, İslamiyet'in etkisi dışında hem yerleşilen coğrafyanın etrafındaki kültürel çevre hem de saraya giren dış unsurlar beraberinde farklılaşma getirmiştir. Bu farklılaşma sonucu kadınlar, İkinci Murad zamanında, padişahın haremi olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise kadın artık tam anlamıyla "mahrem bir nesne" haline gelmiştir. Kadının mahrem bir varlık olarak görülmesi ilerleyen yıllarda artarak, Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Hristiyan ve Yahudi kadınlarını bile etkiler. Çoğu yerde gayrimüslim kadınlar, tesettürü kabul ederek, Müslüman kadınlar gibi giyinir. Ermeni kadınlar, Müslüman kadınlar gibi yüzlerini örterken, Rumeli ve İstanbul'da yaşayan kadınlar yüzlerinin bir bölümünü açık bırakır. Kadının sosyal yaşamdan uzaklaşıp mahrem bir nesne durumuna gelmesi özellikle kentlerde geçerlidir. Kırsal alanda yaşayan kadınlar kentlerde yaşayan kadınlara göre kısmen de olsa daha özgürdürler[8]. Örneğin Kuruluş döneminde konar-göçer bir kültüre sahip olan Türk toplumunda kadın önemli bir fonksiyona sahiptir. Çünkü yaylaya gidiş ve dönüşlerindeki tüm düzenlemeler kadına aittir[9].

Osmanlı Devleti'nde yaşayan Müslüman kadınlar, geleneksel İslami bakış açısıyla kodlanmıştır. Toplumsal hayatı hareketlendiren ataerkillik, cinsiyet farklılığının kategorilerini belirlemiştir. Ancak kadının konumundaki şekillenme, sadece dinsel yapıların belirleyişiyle ele alınmamalıdır. Ekonomik, düşünsel ve toplumsal etkenler de kadının ev içine kapatılmasına yol açarak, kadının birçok faaliyetten mahrum olmasına sebep olmuştur. Osmanlı Devleti'nde

---

[7] Ömer Düzbakar, "Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik: 1670-1698 Yılları Arasında Bursa Örneği", *OTAM,* S. 23, 2008, s. 85.

[8] Sibel Dulum, *Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918),* Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 14-15.

[9] Ahmet Gündüz, "Tarihî Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi", *The Journal of Academiz Social Science Studies,* C. 5, S. 5, 2012, s.142.

kadının statüsü ve Kadın hareketini çözümlerken gözden kaçırılmaması gereken nokta, bir imparatorluk olma gerçeği paralelinde çok ulusluluğun ve dinliliğin kültürel yaşamın her noktasına hâkim olmasıdır[10].

Geleneksel Osmanlı toplumsal yapısında, toplumsal cinsiyet kimliği yaşamın farklı evrelerine göre çeşitli özellikler sergilemektedir. Osmanlı'da kamusal örgütlenmenin gösterdiği çeşitliliğin bir sonucu olarak kadın ya da erkek olma özelliği durağan değil farklılıklar göstermektedir. Örneğin kadınlar için herkesin önünde kavga etmenin cezası toplumsal statü farklılıklarına göre belirleniyor, sıradan kadınlar doğrudan cezalandırılırken üst sınıf kadınların cezası kocalarına verilmiştir[11].

Osmanlı toplumunda kadın ve erkek ilişkileri hakkında ise (Evlilik, boşanma, vd.) bilgi edinilebilecek kaynaklar arasında Şer'iye Sicili, Ahkâm Defterleri ve vakfiyeler gibi çeşitli defterler ve kayıtlar bulunmaktadır[12]. Örneğin kadın ve erkeğin nişanlanması Şer'iye Sicillerinde "namzedlik" şeklinde geçmektedir[13].

Klasik Osmanlı döneminde (1300-1600) kadının evlilik ve aile içindeki yerinde İslam hukuku geçerlidir. Tanzimat döneminden itibaren İslam hukukuna ek olarak bazı düzeltmelere gidilerek, kanunen evlenme ve boşanmalara belli bir standart getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu dönemde, Osmanlı münevverleri kadın dergiciliğini başlatarak, kadınların duygu ve düşüncelerini halka aktarılmasında basını araç olarak kullanmayı amaçlamıştır. Böylece, Osmanlı kadınlarının toplumsal statülerindeki değişimler, Tanzimat dönemini takip eden yıllardan gözlemlenmeye başlanmıştır. Bu değişimlerin zirveye ulaştığı dönem ise İkinci Meşrutiyet'in ilanıdır.

II. Meşrutiyet Dönemi ve Sonrasında Osmanlı Kadının Konumu

Osmanlı toplumu, İslami koşullara göre yaşayan geleneksel bir yapıya sahiptir. Buna bağlı olarak da cinsler arası ilişkilerde erkeğin egemenliğine dayanan bir yapı benimsenmiştir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi, modernleşme sürecine girilmesiyle birlikte cinsler arası ilişkilerde de yeniliğe gidilmesi gereği görülmüş ve bu amaçla da

---

[10] Ümüt Akagündüz, *II. Meşrutiyet Dönemi Düşünce ve Kadın Dergilerinde Kadın Tartışmaları (1908-1918),*Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi 2012, s. 50.

[11] Bahar Baskın, *2. Meşrutiyet'te Eğitim, Kadın ve İnas Darülfununu (İlk Kadın Üniversitesi),* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.33.

[12] Mehmet Emin Üner, "Şeriyye Sicillerine Göre Urfa'da Kadın ve Aile (XVII-XVIII. Yüzyıllar)", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 20, S. 34, 2015, s. 22.

[13] Arzu Karaaslan, "Osmanlı Toplumunda Ailenin Teşekkülünde İlk Adım: Namzedlik", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi,* C. 5, S. 2, 2015, s. 191.

münevver ataerkil yapıya zarar vermeden kadını daha aktif konuma getiren ve belli konularda da olsa erkekle eşit kılan yeni bir kimlik oluşturulmaya çalışılmıştır[14].

Toplumda ve siyasal yapıda kökten dönüşümlerin görüldüğü 1908 sonrası Türkiye'sinde aile ve devlet ilişkisi önem kazanmıştır. Hem İttihatçılar (1908-1918) hem de Tek-Parti yöneticileri aileyle devamlı olarak ilgilenmiş ve yeniden yapılanması doğrultusunda önemli adımlar atmışlardır[15].

Bu dönüşümler kadını, Meşrutiyet döneminde modernlik ile geleneksellik arasında bırakmıştır. Dönemin kadınları tarafından özgürlüğün alınması olarak algılanan Meşrutiyet'in yeniden ilanı, yeni modern kadın modelinin de şekillenmeye başladığı bir süreç olmuştur. Başta eğitimli kadınlar[16] olmak üzere dönemin kadınları, toplum hayatında yer edinme mücadelesine girişmişlerdir[17]. Meşrutiyet'in getirdiği hürriyet ortamı, kadın gazete ve dergilerini de harekete geçirmiştir. Meşrutiyet'in ilanından önce, basında daha çok kadının eğitim, moda gibi konuları ağırlıktayken, artık kadın haklarından bahsedilmeye başlanmıştır[18].

Kadın hareketlerinin özellikle İkinci Meşrutiyetle birlikte yoğunlaşmasının en önemli sebebi; Meşrutiyet'in öngördüğü siyasal modernleşme, cemaatten cemiyete, mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçişle tarifini bulan ve yeni bir siyasal-kamusal alan anlayışı ve onun aktörü olacak "vatandaş"ın oluşumunda, kadınların kendilerine pay çıkarmasıdır. Meşrutiyet'in yeniden ilanıyla siyasal-hukuksal ilişkiler belirlenmiş, devlet kendi "muteber vatandaş"ını yetiştirmek amacıyla bir dizi çalışmalar başlatmıştır. Artık kadınlar da kamusal alanın bir öğesi kabul edildiğine göre bu makbul vatandaş, kadınları da kapsamaktadır. Bununla birlikte Osmanlı'dan Türkiye'ye paralellik gösteren modernleşme sürecinde kadınlar devlet eliyle modernleşmenin bir "meta"sı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

---

[14] Banu Çakmak, "Tanzimattan Cumhuriyet'e Uzanan Çizgide Osmanlıda Kadın Hareketleri, Dönemin Tiyatrosunda Kadının Temsili ve Kadın Sorunu", *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi,* S. 18, 2011, s. 47.

[15] Zafer Toprak, "II. Meşrutiyet Dönemi'nde devlet, aile ve feminizm", *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi,* C. 1, Ankara 1993, s.217.

[16] Fatma Aliye Topuz, Emine Semiye, Halide Edip Adıver, Bakiye Elgün, Nezihe Muhittin Tepedelengil, Müfide Ferit Tek, Nuriye Ulviye Mevlan-Civelek, Sabiha Sertel, Şukufe Nihal Başar, Afife Jale, Ayrıntılı bilgi için bk. Müşerref Avcı, "Osmanlı Devleti'nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar", *Atatürk üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* S. 55, 2016, s. 233-248.

[17] Ahmet Özkiraz ve M. Nazan Arslanel, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi,* C. 3, No:1, 2011, s. 1.

[18] Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997, s.123.

İkinci Meşrutiyet'in "yeni toplum-yeni insan" projesi, kadınları modern bir toplumsal özne olarak düşünmüş ve bu bağlamda tasarlanmıştır. İkinci Meşrutiyet dönemi, toplum mühendisliğini üstlenen ordu-aydın-bürokrasi üçlüsünün, okula giden kız çocuklarının hem biyolojik üreticiler olarak, hem de ulusal topluluğun ideolojik yeniden üretiminde temel faktör ve kültürü aktarıcısı olarak taşıdıkları öneminin farkına varmaya başladıkları dönemdir[19].

Birinci Dünya Savaşı patlar verdiği zaman, Osmanlı Devleti seferberlik ilan etmiştir. Seferberlik nedeniyle erkeklerin askere alınmaları ve cepheye gönderilmeleri kadınlara istihdam alanı açmıştır. Savaş devam ederken Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın reisliğinde ve eşi Naciye Sultan'ın himayesinde 1916 yılında Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyyesi kurulur[20]. Bu cemiyetin amacı, kadınlara istihdam alanı açmaktır[21]. Cemiyet, damat ve gelin adaylarını tanıştırmak için gündelik gazetelerin ana sayfalarında adayların özgeçmişlerini içeren ilanlar dahi yayınlanmıştır. Gençleri evlenmeye özendirmek amacıyla gösterişli evlenme törenleri düzenlenmiş ve yeni evli çiftlere ödüller dağıtılmıştır. "İzdivaç talepleri" 21 Mart 1918'den itibaren gazetelerde yayınlanmaya başlamıştır[22]. Bu cemiyet aynı zamanda devletin ilk kez gündeme getirdiği özendirici nüfus politikasının yürütülmesini üstlenmiştir. Devletin evliliği kolaylaştırıcı girişimleri, İkinci Meşrutiyet'in ilk yıllarında gündeme gelmiştir. Dâhiliye Nezareti, çeyiz ve başlık gibi adlar altında alınmakta olan mal ve paranın altından kalkamayacak boyutlara ulaştığını, bu nedenle şeriata ve ahlak normlarına aykırı olarak kız kaçırma olaylarının arttığını kaydetmiştir. Devlet, vilayetlere gönderdiği tamimle, nüfusun artışını kolaylaştırmak ve derneklerin, "teshil-i izdivaç cemiyetleri"nin kurulmasını özendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır[23].

İkinci Meşrutiyet döneminin tartışmaya açtığı bu yeni kavramlar ve fikir akımları, Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını engelleyemese de, İkinci Meşrutiyet döneminin başlattığı birçok yeniliğin ve zihniyet değişiminin yaşandığı bu süreç, Cumhuriyet döneminde kadınlara verilen hakların hazırlayıcısı olmuştur. Bu yenilenmiş, aydınlanmış

---

[19] Atıl Cem Çicek, Selçuk Aydın ve Bülent Yağci, "Modernleşme Sürecinde Kadın: Osmanlı Dönemi Üzerine Bir İnceleme", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* C. 6, S. 9, 2015, s. 280-282.

[20] Sibel Dulum, *Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918),* Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.65.

[21] Zafer Toprak, "Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti Kadın Askerler ve Milli Aile", *Tarih ve Toplum Dergisi,* S. 51, 1988, s. 34.

[22] *Vakit,* "İlk İzdivaç Talebleri", No: 151, 21 Mart 1918.

[23] Toprak, "II. Meşrutiyet Dönemi'nde devlet, aile ve feminizm", s. 21-22.

zihniyetler, parçalanmış bir imparatorluğun küllerinden modern bir devletin kurulmasına öncülük etmiştir[24]. Sina Akşin ve Tarık Zafer Tunaya, İkinci Meşrutiyet'i, Cumhuriyet'in siyasi laboratuvarı olduğunu belirtmişlerdir. Sina Akşin, İkinci Meşrutiyet'in Cumhuriyet'in nüvesi olduğunu şöyle ifade etmektedir:

"Şüphe yok ki, Cumhuriyet'in köktenci dönüşümlerini İkinci Meşrutiyet'te bulamazsınız. Ama Türkiye 1919, 1920 ya da 1923'deki mecrasına 1908'de girmiş bulunuyordu. İkinci Meşrutiyet'in suları, Cumhuriyet'in sularına göre belki çok cılız, çok bulanıktı. Ama gidiş o gidişti. Esasen 1908 İhtilali'ni yapanların içinde Mustafa Kemal Atatürk ve Milli Mücadele arkadaşları yok muydu? [25]."

Meşrutiyet'ten günümüze kadar gelen süreçte, kadınlar artık özgürlük ortamında duygu ve düşüncelerini basın yoluyla[26] açıkça ifade etmeye başlamışlardır. O zamana kadar yalnızca ev içinde anne ve eş rolleriyle sınırlanmış olan kadın, toplumsal yaşamda farklı bir statü kazanmak amacıyla taleplerde bulunmaya başlamıştır. Bu konudaki en etkin rol, basının olmuştur[27]. Hatta Gazeteler ve dergilere evlilik ilanları vererek, eşte aradığı uygun özellikleri ve şartlarını sıralamıştır. Kadın, artık evde oturarak kendisinin talibini bekleyen değil bizzat talep eden duruma gelmiştir. Çalışmamızın ana konusu olan İzdivaç Dergisi de tam da bu amaca hizmet etmektedir.

İzdivaç Dergisi

6 Haziran1918 (6 Haziran 1334) ile 1 Ekim (19181 Teşrin-i Evvel 1334) arasında yayımlanmış olan İzdivaç Dergisi, Osmanlı Devleti'nin son döneminde evlilik ilanlarının yer aldığı ve aile toplum hayatına dair ahlakî ve dinî konular üzerine eğilmiş, müstakil ilk dergi olduğu söylenebilir. Derginin her sayısının ön kapağında çerçeve içinde büyük puntolarla "İzdivaç", "Saadet Tevlid Eder" yazılıdır. Başlık klişenin altı, iki sütuna ayrılmıştır. Sütunun geniş kısmında bir yol ve yolun ucunda arkasında güneşin doğmak üzere olduğu, aileyi sembolize eden bir ev resmi vardır. Sütunun dar kısmında ise içindekiler bölümü yer almaktadır. Derginin yıl, sayı ve tarih bilgileri ön kapak kısmında bulunmaktadır. Birinci sayfadaki başlık klişenin

---

[24] Çiğdem Ülker, *II. Meşrutiyet Dönemi Dergilerinde Kadın İmajı 1908-1914*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012. s. 9.

[25] Sina Akşin, *Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980,* C. 4, Cem Yayınları, İstanbul 1995, s.11.

[26] II. Meşrutiyet döneminde kadın dergileri hakkında bilgi edinmek için bk. Kurnaz, *a.g.e.* s. 123-134; Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi,* Metis Yayınları, İstanbul 2011, s.59-87.

[27] Çakır, *a.g.e* , s.59.

altında dergi *"ilmî, edebî, içtimaî ve sıhhî, musavver mecmua"* olarak tanıtılır. İdarehanesi Cağaloğlu'nda, matbaası Orhaniye'dir. Bu bilginin altında "Mesleğimize muvafık yazılara sayfalarınız açıktır. Gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın para iade olunmaz." ve *"Muhabere idare namına yapılmalıdır."* şeklinde bir açıklama yer alır. Nüshası 5 kuruş olan derginin *"Abone şeraiti: Memalik-i Osmaniye için seneliği 120 kuruş Ecnebi memleketler için 30 Frank"*tır. Dergide yayınlanacak olan yazıların şartları ise; *"İlan şeraiti: ilanât-ı ticariyyenin beher kelimesi 20 ve izdivaç ilanlarının beher kelimesi 30 paradır. Tekrarında iskonto yapılır."* Derginin on beş günde bir yayınlanacağı duyurulur. Yazar kadrosu;E(Elif). M., Mehmet Hulusi, Ali Seyfi, H (Ha). Tahsin Nuri, Doktor Nurettin gibi isimlerden oluşur.

Aile ve toplum hayatına dair çeşitli konular, kadın-erkek, gelin-kayınvalide, anne çocuk ilişkileri, sağlık, bilimsel konular dergide yer alan makalelerin içeriğini oluşturur. Roman tefrikası, hikâye ve şiirler dergi sütunlarında yer bulan edebî türlerdir. Bunların bazılarının konusu da yine evlilik hakkındadır. Okuyucuların çeşitli konulardaki soruları ve cevaplarının yazıldığı sütunlar, reklamlar ve izdivaç ilanları da bulunmaktadır[28]. Ele alınan yazılardan bazılarının başlıkları şöyledir: "İzdivaç, İzdivaç Kararından Evvel, İzdivaç Hikâyeleri, Kına Gecesi, Bir Nikâh Merasimi, Unutulmaz Bir Gece, İntibah Cilveleri, Para ve Aşk, Aile Duyguları (Zevc ve zevcelerin vazifeleri), Hayat ve Din, Din ve Ahlak, Küçük Gelin, Gelin, Rüya Tabiri, Saçlarınız, Vefasız, Saadet, Ailede Hüsn-ü Vazife, Erkek Kalbi, Sıhhi Sual ve Cevaplar, Tesadüfler, Çocukların Ölümü"dür.

Evlilik İlanları: Kadın

İzdivaç ilanlarında bulunacak olanlar için gazetenin belli başlı şartları vardır. Gazete bunu sütunlarından şöyle duyurmaktadır:

İzdivaç ilanları hakkında bir uyarı

1- Mecmuamızda derç olunacak (yayınlanacak) izdivaç ilanlarının adresleri idaremizde mahfûz (gizli) olmak üzere açıkça beyan edilmesi.

2- İzdivaç ilanlarının bedeli beher (her) kelime kırk para hesabıyla peşin olarak te'diyesi (ödenmesi) lazım olduğu ve bedel-i te'diye (ücreti) ödenmemiş ilanların derç edilmeyeceği (yayınlanmayacağı) beyan olunur.

İzdivaç İlanlarında

Husûsât-ı âtiye (aşağıdaki maddeler) mutlaka mevzu bahis edilmelidir.

[28] Hilal Özkaya, "Yüzyıl Öncesinde Bir Çöpçatan Dergi: İzdivaç", *Gazi Türkiyat Dergisi,* Bahar 2018/22, s. 226-227.

1- Sinni (Yaşı)
2-Kudret-i mâliye ve bedeniye (Mali gücü ve sağlık durumu)
3- Derece-i tahsîl
4- Tarz-ı ma'îşet (Yaşam tarzı)
5- Huy ve tabiat
6- Nasıl bir aile teşkîl edilecek
7- Ergen veya bekâr (bakire)
8- Meslek
9-Zevc veya zevcede aranılan evsafın (vasıflar) başlıcaları
10- Maddi, ma'nevî kazancı ev idâresinde ihtisâsı

gibi maddeler belirtildikten sonra evlilik ilanı verecek kadın ve erkeklere gazetelerdeki kuralları aktarılmıştır. Ayrıca evlilik ilanında yaş ve meslek gibi kriterlerin de belirtilmesi gazete tarafından istenmektedir.

Numara 5: Otuz yaşlarında bir kadınım, oldukça melâhat-i vechiyeye malikim, okuryazarım şarkının en ruh-nevâz bir sazı olan uda olan aşinayım. Şiir ve edebiyatla da iştigali pek severim, Osmanlı Bankası'nda bin lira param vardır. Dört çocuğum varsa da pederlerinden kalma miktar-ı kâfi maaşla idareleri temin edilmiştir. Tabiatım pek kıskanç olduğundan şerait-i atiye (aşağıdaki şartlar) ile izdivaç etmek isterim.

1- Zevcimin sinni geçkince olursa da benim için daha muhterem ve mübecceldir.
2- Fakat ruhen ve hissen genç olmalı.
3- Asalet-i nesliye değil asalet-i kalbiyeye malik bulunmalı.
4-Mâhiye (Aylık) beş bin guruş getirir irâdı olmalı.
5-Bazı günâ meşru arzularıma müdahale etmemeli.
(Adres mahfuzdur).

Numara 4: Zevcim vefat etti, otuz üç yaşında ihtiyar bir validemden başka hiçbir kimsem yoktur. Küçük dört odalı bir evimiz vardır. Namuskâr bir erkekle mesut bir aile teşkil edebilirim. Taşraya gitmem için de hiçbir mani yoktur.
Rumuz: Sad.

Numara 23: Yiğirmi sekiz yaşındayım, dört yaşında bir yavrum var iki sene evvel zevcim öldü…vazifeşinas, ailesine merbut, içki içmez ve fakirâne de olsa bir ev geçindirebilecek bir zât ile izdivaç etmek isterim. Biraz okuryazar, bir az da saz bilirim. Zevcemin elli yaşını mütecaviz ve hastalıklı olmaması matluptur.
(Adres mahfuz).

Numara 31: Gayet namûskâr ve vefâkâr bir ev kadınıyım, temizliğe çok riayetkârım, otuz yedi yaşındayım, zevcim vefat edeli dört sene oldu. On yaşında bir kızım var, kadınlığı güzellikten ibaret sanmayan namuslu bir kadınla, rahat ve asude yaşamak isteyen orta

halli bir zata talibim, yaşlı da olsa makbuldür. İki evim var biri dört, diğeri üç odalıdır. Büyük evi kiraya veriyorum ve küçüğünde oturmuyorum.

Numara: Zevcim Kolağası tekaüdü idi. Bundan dört sene evvel vefat etti. Şimdiki halde 45 ila 50 yaşında huyu iyi bana mümkün mertebe faydası dokunur bir efendi ile evlenmek isterim. Servetim, evim barkım kimsem yoktur.

İmza mahfuzdur.

Numara 34: Otuz dokuz yaşındayım, zevcim fena halde işrete müptela olduğundan ayrılmağa mecbur oldum. İki çocuğum var, biri on üç, diğeri sekiz yaşındadır. Büyüğü oğlandır. Leyli mekteplerden birine vermek niyetindeyim, diğeri kızdır. Bir ev geçindirebilecek, sakin tabiatlı işret etmez, gece sokakta gezmeyi sevmez bir zat ile evlenmek isterim. Zevcim olabilecek zatın çocuğu olmamalı. Evdeki kardeşlerin imtizacı çok güçtür. Varidatım yoktur, yalnız bir evim vardır. İzdivaca talip olup şerait-i izdivaciyelerini risalemizle neşr ettirenlerin klişe masrafı olan (20) kuruş kendilerine ait olmak üzere fotoğraflarını derç edeceğiz ve resimlerin matlup derecede nefis çıkması için iyi cinsinden bir kâğıt ilave edeceğiz.

Numara 4: Otuz beş yaşında bir ev kadınıyım, hiç çocuğum olmadığı için zevcem üstüme evlendi. Beş sene evvel ayrıldım. Çocuk istemeyen çok terbiyeli, orta halli bir zat ile evlenmeye talibim.

Numara 24: Ailemiz gayet asildir, hal ve vakti de müsaittir. Kızımın ahvali şeraitini ayrı ayrı yazıyorum.

1. Sinni on dokuzdur.

2- Pederinden mevrus emlak ve akarı vardır. Sıhhati yerinde ise de biraz ziyadece zayıftır.

3- Derece-i tahsili yüksektir. Fransızca, Almanca lisanlarını serbest konuşur. Keman çalar.

4- İntizam-ı hayatı pek sever. Saatle hareket eder.

5- Tabiatı çok kıskançtır ve içlidir. Her şeyden müteessir olur. Çok merhametlidir.

6- Zevceliğe talip olacak zatın bizim yanımıza damat olması iktiza eder.

7- Bâkiredir

8-Ev idaresi için çok üzülür, nezafet ve intizama son derece riayetkârdır.

Kızımıza talip olacak zatta aradığımız evsaf; otuz yaşını mütecaviz olmamalı, mahiye la-akall beş bin guruş bir irâd veya maaşa sahip olmalı, tam sıhhi olmalı, hatta bu hususta aile tabibimiz tarafından muayene edilmeye bile muvafık olmalı. Âlî derecede tahsil olmalı. Lüzumunda sıkıntıya duçar olacak elinde avucundaki sarf edecek şekilde müsrif, her şeyini esirgeyecek mertebelerde hasis olmamalı.

Kızımız zayıf olduğundan kıskanç tabiatlı olmamalı, kıskançlık hayatı zindan eder hem zevç hem zevce üzülür. Ergen olmalıdır. Mesleği doktorluk, ticaret, avukatlık gibi serbest mesleklerden biri olsa daha iyi olur.

(Adres mahfuzdur).

Numara 43: Ailemizin serveti iç güveysi almağa müsait ise de kerimemizin başlı başına bir ev sahibi olmasını arzu ittiğimizden evini idare edebilecek şeref, mevki sahibi yiğirmi beşinden dûn (aşağı) ve otuz beşinden ziyade olmayan bir zata kızımızı tezviç etmek arzusundayım.

Numara 32: Umur-ı beytiyeye bihakk vakıf tenasüb-ü endama malik. Sinni on sekiz ve bâkire, rüştiye tahsil görmüş. Tabiatı güzel ve gayet terbiyeli bir hanım kız. Hanesini tamamen idare etmeğe muktedir. Sinni otuzu tecavüz etmemiş ve aile kıymeti bilir ahlak ve evsaf-ı güzideye haiz bir zat ile izdivaç etmeğe talibedir. Pederi taht-ı tasarrufunda bulunan apartmanın bir dairesini ikametlerine tahsis edecektir.

Numara 41: On altı yaşında bir kızım, Bulgaristanlıyım. Peder ve validem dahi dünyada kimsem yoktur, sekiz yaşında bir kardeşim vardı. Balkan Harbi'nden beri ölü mü diri mi haber alamıyorum. Muharebe esnasında muhacir olduk, yolda ailemden ayrıldım, bir daha buluşamadık sonradan esir olup öldüklerini haber aldım. Kibar bir aile nezdinde evlatlık gibi oturuyorum, ev geçindirebilirim, yaşı kırktan ziyade olmayan bir zevce talibeyim, tahsilim yoktur. Dört sene yanında bulunduğum kibar aile sayesinde terbiye, intizam ve kadınlık öğrendim. Methedecek kadar güzelim ev idaresini de bilirim kendine hakikatli bir can yoldaşı isteyen idarehanede mahfuz adresime müracaat edebilirler.

Numara 33: On yedi yaşında bir kızım, ne servetim, ne de kimsem vardır. Beni idare edecek vakarlı, orta yaşlı, hali vakti yerinde bir zevce talibim. Ergen olmasını arzu ederim, vaktiyle evlenmiş olursa çocuğu olmamalıdır. Geçinmek müşkül olur. İstanbullu olmadığım için tahsilim pek azdır. Musikiye aşina değilim, ev işlerini iyi bilirim.

Numara 40: On sekiz yaşında bir kızım, servetim yoktur, çirkin değilim, güzel olduğumu da iddia edemem. Üvey validem var, tabii pederimin yanında izdivaç edemem. Ev işini pekiyi bilirim. Vefakâr ve sadık bir kızla yaşamak isteyen, servet aramayan kendisine bir ıyal arayan bir zat ile evlenmek isterim. Elli, elli beş yaşında da olsa makbuldür. Yeter ki aile muhabbeti olsun.

Numara 57: On dokuz yaşında bir kızım. Evde validem olduğu için pederimden ayrı yaşıyorum, akrabalarımdan birisinin evinde oturuyorum. Yüzüm güzel, boyum kısadır. Ev işini pek güzel bilirim. Başlı başına bir evi mükemmel idare edeceğime kanaatim var.

Servetim yoktur. Elli yaşlarına kadar orta halli vefakâr, kendi halinde bir zevce talibim. Zevcimin vefakârlığı, ev işlerine vukufum sayesinde mesut olacağından eminim. Küçük yaşımdan beri evdeki validenin tazyiki altında büyüdüğümden huyum pek güzel, tabiatım mazlumdur. Saza aşina değilim, okumak da bilirim. Arzu edenler adresime müracaat edebilirler.

Numara 57: Yiğirmi yaşında bir kızım, tahsilim mükemmeldir. Saza aşinayım, tabiatım iyidir, ev idaresini tamamıyla bilirim, fakat hiç servetim yoktur. Zevcimi mesut edeceğimi katiyen ümit ediyorum. Benimle izdivaca talip olan zatın ev geçindirecek kadar iktidarı olması lazımdır. Namuskâr bir kadınım, hakiki bir hayat arkadaşı olmak isteyenlere vefakâr bir refika olabilirim. Zevcimin genç yahut orta yaşlı olmasında bir beis yoktur**.**

Numara 32: Biraz okumak yazmak bilirim, sazdan da anlarım ud çalarım, servete sahip değilim. Mesut bir aileye sahip olmak isterim, orta halli bir zevce talibim. Eğer tensip ederse ben de devairden birinde çalışırım, evde çalışır geçiniriz. Malul zabitandan da olsa makbulümdür.

Numara 5: Yiğirmi beş yaşındayım, iki çocuğum var. Halim, vaktim müsaittir. Bana en vefakâr bir zevç çocuklarıma en şefkatli bir baba olacak bir zat ile evlenmek isterim.

Rumuz: Ayın, cim.

Numara 25: Yiğirmi beş yaşındayım. Kudret-i maliyem oldukça elverişlidir. Rüştiye derecesinde tahsilim var. Huyum tabiatım iyidir. Aile kıymeti bilir bir zabit ile İstanbul veya taşraya gidebilirim.

Rumuz: Tı

(İdareye teşrifiniz rica olunur).

Numara 5: Yiğirmi sekiz yaşında rüşdî derecesinde tahsilim var. Ev idaresine vakıfım, yemek pişirmek, nakış dikmek bilirim. Esnaftan namuskâr ve aile muhabbeti olan bir zata talibim.

Rumuz: Şın. Nun.

Evlilik İlanları: Erkek

1- Yiğirmi yaşındayım

2- Memuriyetim Düyun-u Umumiye'de olup seferberlik münasebetiyle ihtiyat zabiti bulunuyorum. Peder ve validem yoktur. Ressamlığa aşina ve heveskârım, mükeyyifata müptela değilim. Anadolu'da keşif ettiğim ruhsat-ı resmiyeye haiz ….,kurşun madenlerinin nısf-ı hissesine malikim talimiz yardım ettiği takdirde harpten sonra istifade edebileceğiz.

3- Zevcem nazik, mültefit, hassas, sadeliği sever, musikiye aşina esmer uçuk benizli veyahut pembe beyaz olmalı.

4- Ne pek zengin ne de fakir olmalı. Çünkü ne ben onu satın almış olayım ve ne de o beni satın almış olsun.

5- Peder veyahut valideleriden biri ber- hayat olmak şarttır.

6- Hal vakitleri iç güveliğine müsait olmalı.

7- En birinci arzu ve emelim beyan olunan şu şerait tahtında izdivaç etmektir.

Umur-ı beytiyeye bi-hak vakıf, tenasüb-ü endama malik, sinni on sekiz ve bâkire, Rüşdiye tahsili görmüş tabiatı güzel ve gayet terbiyeli bir hanım kız olmalı. Hanesine tamamen idare etmeğe muktedir sinni otuzu tecavüz etmemiş ve aile kıymeti bilir ahlAk ve evsaf-ı güzideyi haiz bir zat ile izdivaç etmeğe talibedir.

Numara 21: İstikbalimi dehşetli girdablardan tahlis etmek (kurtarmak) emeliyle aile teşkil eylemeyi arzu ediyorum. Bütün menhiyyatdan (dinin yasak ettiği şeyler) mücteniyim (uzak dururum). Sigara kullanırım. Sinnim (24) çirkin değilim. Tabiatım gayet güzel ve kibardır. Aile arasında memdûh (övülen) ve mahbubum (sevilen). Mekteb-i Tıbbiye'ye devam ediyorum. Namus ve şeref ile müştehir (şöhretli) büyük bir aileye mensubum bir kusurum varsa matlûb (istenilen) derecede varidatım yoktur. Gayet cüzi varidatım vardır. Onunla geçiniyorum. Bu halime göre iç güveyi olmak, mektepten mezun oluncaya kadar ikimizi idare edecek varidatım olup teehhül etmek arzusunda bulunan bir kızla izdivaca talibim.

(İmza mahfûzdur).

Numara 38: Altmış iki yaşındayım. Biraz iktidarım var çoluğum çocuğum hepsi ayrı ayrı ev bark sahibi oldular, hepsi kendi havalarında, ben bakılmak ihtiyacındayım. Orta yaşlı şöyle kırk yaşlarında ev işi bilir, kanaatkâr bir hanım ile izdivaç etmek arzu-yı meşrunda bulunuyorum. Güzellik filan istemem yalnız zayıf ve kısa boylu olmasın, uzun çehreliden de hoşlanmam. Ablak yüzlü, karakaşlı kara gözlü olsa iyi olur.

Numara 33: Yüz başıyım, burada ve Avrupa'da tahsil ettim, ecnebi memleketlerinde uzun müddet bulundum. İngilizceye vakıfım, birazda Fransızca söylerim, terbiyede nezaketten, zarafetten uzun uzadıya bahse lüzum görmüyorum. Çünkü: bunlar tabiat-ı insaniye mukteziyatından levazım-ı hayatiyedendir. Kendim yakışıklıyım ve otuz yaşındayım.

Refika-i hayatım olacak hanımında benimle mütenasip birisinde olmasını arzu ederim.

İrâdım akarım yoktur. Servetim maaşıma münhasırdır. Mamafîh gücüm yettiği kadar fedakârlık ederim. Zevceme karşı çok samimi davranacağım tabiidir. Fakat maaş-ı hazıramla başlı başına bir ev

idaresine imkân olmadığından iç güveysi olmak isterim. Refikamda aradığım evsaf:

1- Fevkalade güzel olmazsa sevimli olmalı.

2- Benimle yaşayabilmek ve hayattan bir zevk almak için hiç olmazsa muvasıt bir tahsile malik bulunmalı.

3-Çirkin, sinirli müşkülpesend olmamalı.

4- Elsine-i ecnebiyeye vukufu şayan-ı ehemmiyet bir şey değildir.

5- Sazlardan birini bilse pekiyi olur.

6- Şerait-i izdivaciyem kabul buyurulduğu taktirde mahfuz adresimle mukabil şerait-i neşr olunmalıdır.

Numara 40: İki çocuğum var. Fakürülhal isem de gönlüm kâfidir. Hoş meşrep, nüktedân, zerafetperver elli beş yaşlarında bir adamım, şöyle sazdan sözden anlar, mesut, şen ve hatır yaşamak isteyen biraz irade sahibi bir hanımla izdivaca talibim. Benim maaşım ancak beni ve çocuklarımı idareye kâfi derecede olduğundan refikam olacak hanımın bana muhtaç olmaması benden bir şey beklememesi lazımdır. Ben müstakilâne, sadıkane aile reşitliği vazifesini ifa eder ve çalışırım, harpten sonra elime mühim bir servet geçeceğine kaniyim, şimdi bilmecburiye mahdut bir maaşla memurum. Tabiatım gayet iyidir. Hiçbir kusurum yoktur, yalnız inatçılığı sevmem, ilk hanımdan inat yüzünden ayrıldım, en ehemmiyetsiz bir meseleden yuvam yıkıldı. İki çocuğumla bekâr yaşamaya mecbur oldum. Çünkü: bende biraz inatçıyım, iki inatçı bir arada olmuyor, refikam uysalsa olur. Mübahase uzamaz, karşımdaki ısrar etmezse kuzu gibi geçinirim.

(Adres mahfuzdur).

Sonuç ve Değerlendirme

On dokuzuncu yüzyılda Osmanlı Devleti siyasal, sosyal, ekonomik, eğitim, hukuk ve düşünsel alanda ortaya çıkan değişimlerle yapısal bir dönüşüm geçirmiş ve bu durumdan Osmanlı kadını da etkilenmiştir. Tanzimat döneminden itibaren Osmanlı münevverleri, kadının seslerini duyurabilmesi için girişimlerde bulunmaya başlamış ve kadın dergiciliğini başlatarak, kadınların duygu ve düşüncelerini halka aktarılmasında basını bir araç olarak kullanmayı amaçlamıştır. Geleneksel Osmanlı toplumundaki kadının bu farklılaşma, laikleşme ve özgürleşme sürecindeki zirve noktası İkinci Meşrutiyet'in yeniden ilanıdır. Adeta "Hürriyet, musavat, uhuvvet" sloganları feminizmin bir şiarı olmuştur. Bu özgürlük ortamında kadınlar dergiler çıkarıp, dernekler kuruyor ve basın aracılığıyla seslerini duyuruyorlardı. Kamusal alanda ön plana çıkan kadın artık eşini dahi belirlemek için gazete ve dergilere evlilik ilanları vermeye başlamıştır.

Bu çalışma kadınların evlilik ilanları üzerine kurulmuş olmasına rağmen, erkeklerin konumunu ve isteklerini de ortaya koyabilmek

için spesifik erkek ilanlarından da seçimler yapılmıştır. Bildiriye on dokuz kadın, beş erkek evlilik ilanı olmak üzere yirmi dört talep ele alınmıştır. Bu ilanlardan Osmanlı sosyal hayatını renklendirecek çeşitli bulgular tespit edilmiştir.

Evlilik ilanları, numaralandırılarak (Numara 40/41 vs.) ilana çıkmaktadır. Numaranın altında isteklerini sıralayan ve muteber eş adayını arayan talip/talibe çoğunlukla gazetenin de ilk şartı olan yaşını belirtikten sonra isteklerini dile getirmektedir. Ayrıca bu yaşına kadar başındaki sergüzeşti anlatanlar da vardır. Yaşını belirttikten sonra talipler asil veya köklü bir aileye mensuplarsa bu durumu mutlaka ilan şartlarında belirtmişlerdir. İlanlar incelendiğinde kadınlar evlilik talebinde bulunurken, kendisinden yaşça büyük erkekleri tercih ettiği görülür. On sekiz yaşındaki bir kız, "elli yaşına kadar olan bir erkek bana talip olabilir" diyebilmektedir. Ayrıca kadınlar, saz veya ud gibi enstrümantal çalıyorsa bunu mutlaka ilanında belirtmişlerdir. Hastalıksız, sağlıklı erkekler kadınlar için makbuldür. Hatta bir ebeveyn kızına talip olacak erkeklere, "aile hekimimizde muayene olmak" şartı koymuştur. Kadınlar, tütün ve içki kullanmayan erkek tercih etmektedirler. Bunlara ek olarak varsa menkul veya gayrimenkul mallarını mutlaka belirmektedir. Dul kadınlar daha önce eşinde yaşadığı sorunu, evleneceği erkekte yaşama ihtimalini ortadan kaldırmak için ilan şartını ona göre belirlemektedir. Kadınlar, evlilik ilanlarında fiziksel ve ruhsal yapılarını belirterek, karşıdan da istediği fiziki ve ruhi şartları sıralayarak, farklı istekleri olursa da bunu belirterek taleplerine devam etmektedir.

Erkeklerin verdiği evlilik ilanlarında ise ilk göze çarpan, kuşkusuz arzuladığı kadının iffetli ve namuslu olmasıdır. Evlilik ilanlarında subayların ağırlıklı olması da dikkat çekicidir. Ekonomik şartlardan dolayı erkeklerin vermiş olduğu her üç evlilik ilanının birisinde, iç güveysi olma isteği yatmaktadır. Hoş-meşrep erkekler kadınlardan saz, ud gibi aletler çalmasını dahi isteyen taleplerde bulunmaktadırlar. Yüksek eğitim gören erkek ise tahsili yüksek bir eş adayı istemektedir. Erkekler daha çok kendinden yaşça küçük kızlarla evlenmek istemektedirler. Ayrıca arzuladığı kadındaki fiziki özellikleri ten rengine kadar sıralayanlar da vardır. Mal varlığı olan erkekler bunu açık bir şekilde kaç evi, kaç odası olduğunu belirtmektedir. Savaş bittikten sonra büyük bir servete konacağını hayal eden erkekler ise bunu ilan şartında belirtmiştir.

İzdivaç Dergisi'ne evlilik ilanı veren erkeklerin yaş ortalaması 30, kadınların 24'tür. Dergiye evlilik ilanı veren kadınların medeni durumlarının dağılımı ise ev kızı dokuz, Dul sekiz, Eşinden ayrılmış üç, kızına damat arayan anne iki, durumunu belirtmeyen beş olmak

üzere toplam 27'dir. Erkekler de ise 20 subay, sekiz memur, dört Emekli, Tüccar (2), Öğrenci (2), ve İşsiz (2) ikişer olmak üzere toplam altı, Ressam (1), Muhasebeci (1) mesleğinde iki, mesleğini bildirmeyen 10 kişi olmak üzere 50 erkek, 27 kadın toplam 77 ilan yayınlanmıştır.

Kaynakça

-Dergi

İzdivaç Dergisi

-Gazete

Vakit

-Araştırma ve İnceleme Eserler

Akagündüz, Ümüt, II. Meşrutiyet Dönemi Düşünce ve Kadın Dergilerinde Kadın Tartışmaları (1908-1918),Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2012.

Akşin, Sina, Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980, C. 4, Cem Yayınları, İstanbul 1995.

Aşa, Emel, 1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989.

Avcı, Müşerref, "Osmanlı Devleti'nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar", Atatürk üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 55, 2016, ss. 233-248.

Aydın, M. Akif, "İslâmda Kadın", TDVİA, C. 24, Ankara 2001, ss. 86-94.

Baskın, Bahar, 2. Meşrutiyet'te Eğitim, Kadın ve İnas Darülfünunu (İlk Kadın Üniversitesi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

Berktay, Fatmagül, Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Metis Yayınları, İstanbul 2012.

Çakır, Serpil, Osmanlı Kadın Hareketi, Metis Yayınları, İstanbul 2011.

Çakmak, Banu, "Tanzimattan Cumhuriyet'e Uzanan Çizgide Osmanlıda Kadın Hareketleri, Dönemin Tiyatrosunda Kadının Temsili ve Kadın Sorunu", Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi, S. 18, 2011, ss 44-79.

Çicek, Atıl Cem, Aydın, Selçuk ve Yağci, Bülent, "Modernleşme Sürecinde Kadın: Osmanlı Dönemi Üzerine Bir İnceleme", Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 9, 2015, ss. 269-283.

Demirdirek, Aynur, Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Hikâyesi, İmge Kitabevi, Ankara 1993.

Dulum, Sibel, Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918), Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Düzbakar, Ömer, "Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik: 1670-1698 Yılları Arasında Bursa Örneği", OTAM, S. 23, 2008, ss. 85-100.

Gündüz, Ahmet, "Tarihî Süreç İçerisinde Türk Toplumunda ve Devletlerinde Kadının Yeri ve Önemi", The Journal of Academiz Social Science Studies, Vol. 5, Issue 5, 2012, pp. 129-148.

Harman, Ömer Faruk, "Kadın", TDVİA, C. 24, Ankara 2001, ss. 82-86

Karaaslan, Arzu, "Osmanlı Toplumunda Ailenin Teşekkülünde İlk Adım: Namzedlik", Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, C. 5, S. 2, 2015, ss. 186-199.

Kaval, Musa, "İlahi Dinlerde Kadın'ın Kıymet Problemi", Akademik Bakış Dergisi, S. 55, 2016, ss. 306-324.

Kurnaz, Şefika, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997.

Kurt, Songül Keçeci, "II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Kadın Dergilerinde Aile ve Evlilik Algısı", Belleten, C. LXXIX, S. 286, 2015, ss. 1073-1097.

Özkaya, Hilal, "Yüzyıl Öncesinde Bir Çöpçatan Dergi: İzdivaç", Gazi Türkiya Dergisi, Bahar 2018/22, ss. 223-241.

Özkiraz, Ahmet ve Arslanel, M. Nazan, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak", Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C. 3, No:1, 2011, ss. 1-10.

Solak, İbrahim ve Uysal, Zeynep "Osmanlı Toplumunda Kadın (Konya Örneği 1670-1680)", Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır, ss. 991-1003.

Toprak, Zafer, "II. Meşrutiyet Dönemi'nde devlet, aile ve feminizm", Sosyo/Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, C. 1, Ankara 1993, ss. 216-227.

Toprak, Zafer, "Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti Kadın Askerler ve Milli Aile", Tarih ve Toplum Dergisi, S. 51, 1988, ss.34-38.

Toska, Zehra vd., İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası, 1869-1927, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları: 5, Metis, İstanbul 1993.

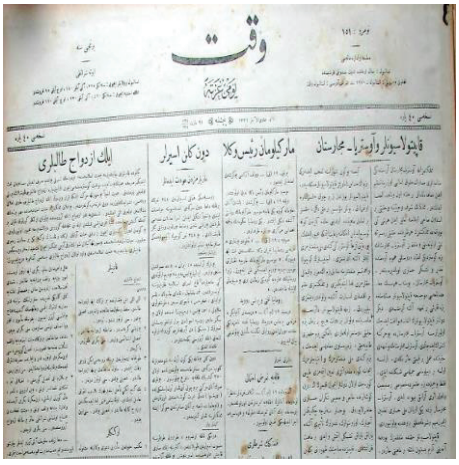
Ülker, Çiğdem, II. Meşrutiyet Dönemi Dergilerinde Kadın İmajı 1908-1914, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2012.

Üner, Mehmet Emin, "Şeriyye Sicillerine Göre Urfa'da Kadın ve Aile (XVII-XVIII. Yüzyıllar)", Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 20, S. 34, 2015, ss. 22-48.

EKLER

Görsel 1: İzdivaç Dergisi, Yıl 1, Sayı 2, 4 Temmuz 1918.

Görsel 2: Vakit, "İlk İzdivâç Talebleri", No: 151, 21 Mart 1918.

Görsel 3: İzdivaç ilanı verirken belirtilmesi gereken hususlar.